

EFICIENȚA EXPERIMENTULUI ASEM PRIVIND FUNCȚIONAREA ȘCOLII DOCTORALE

Doctor habilitat în economie **Eugenia FEURĂȘ**
Academia de Studii Economice din Moldova

THE EFFICIENCY OF THE AESM EXPERIMENT ON THE ORGANIZATION OF THE DOCTORAL SCHOOL

Summary. This article presents the results of the experiment on the organization and functioning of the doctoral school of AESM, founded by AESM in 2011. These results show the evolution of the PhD candidates' competencies, acquired over the period of doctoral studies, the satisfaction level of the knowledge obtained in the compulsory and optional subjects, the opinion of the PhD candidates regarding the fulfillment of the contract terms by the PhD supervisors and candidates themselves, PhD students' work intensity and their international mobility, etc. The survey results show the high efficiency of doctoral studies organized within the present regulatory framework, according to the European models and good practices.

Keywords: doctoral school, doctoral studies, competencies, the satisfaction level, survey results.

Rezumat. Articolul prezintă rezultatele experimentului care a testat organizarea și funcționarea Școlii Doctorale a ASEM, demarat acum trei ani. Acestea reflectă evoluția competențelor doctoranzilor, satisfacția pe care și-au găsit-o la cursurile obligatorii și opționale, opiniile lor despre modul în care își onorează angajamentele contractuale asumate atât ei, cât și conducătorii de doctorat, intensitatea muncii și mobilitatea pe care o dovedesc pe plan internațional etc. Măsurătorile sondajului denotă eficiența sporită a studiilor de doctorat, organizate în limitele cadrului normativ existent.

Cuvinte-cheie: școala doctorală, studii de doctorat, competențe, nivelul de satisfacție, rezultatele chestionării.

În linii mari, obiectivele universităților din Republica Moldova nu diferă de cele ale instituțiilor similare din UE și din alte regiuni ale lumii: o mai bună relație între învățământul superior, cercetare și inovare, o mai mare vizibilitate a rezultatelor cercetării și instruirii în spațiul public, consolidarea legăturilor cu sectorul real al economiei, gestionarea eficientă a instituțiilor. Deosebirile țin de sistemul instituțional care pornește, scârțâind, pe calea reformelor și un deficit de bune practici care ar asigura eficiența la toate treptele de instruire, inclusiv la ciclul III de studii superioare – studii de doctorat.

ASEM s-a angajat să reducă deficitul de bune practici în domeniul pregătirii specialiștilor de înaltă calificare prin instituirea, în 2011, a Școlii Doctorale, care urmărește aplicarea mecanismelor europene de organizare a studiilor doctorale ținând cont de restricțiile naționale existente: finanțarea redusă din partea statului, taxa de înmatriculare rigidă, reguli prohibitive din partea CNAA, mentalitatea specifică a conducătorilor de doctorat și a doctoranzilor.

Diriguiitorii Școlii Doctorale au fost consecvenți în atingerea scopurilor, în pofida criticilor aduse pe parcurs. Precum și a faptului că ASEM a subvenționat toți acești ani pregătirea doctoranzilor, costurile reale de pregătire fiind mult mai mari comparativ cu mijloacele bugetare alocate și cu taxa de studii pentru cei cu finanțare privată.

Pentru a estima rezultatele experimentului, în 2014 a fost organizat un sondaj în rândul studenților-doctoranzi sub forma completării unui chestionar anonim. Datele fuseseră colectate pe perioada desfășurării Simpozionului internațional al tinerilor cercetători, doctoranzii fiind rugați să respecte maximă sinceritate și fiind asigurați de confidențialitatea informațiilor care i-ar prejudicia într-un mod sau altul.

Din analiza datelor colectate și prelucrate au rezultat o serie de indicatori. Aceștia au identificat succesele și problemele cu care s-a confruntat Școala Doctorală a ASEM pe parcursul a 3 ani de experiment, indicatorii fiind grupați în următoarele categorii:

1. caracteristici generale și motivații;
2. inputuri și outputuri privind experiența profesională;
3. evoluția competențelor obținute în cadrul studiilor doctorale;
4. nivelul de satisfacție privind cunoștințele obținute la disciplinele obligatorii și opționale;
5. opinia doctoranzilor despre îndeplinirea angajamentelor contractuale ale conducătorilor de doctorat și ale lor proprii;
6. intensitatea muncii doctoranzilor și mobilitatea lor internațională;
7. gradul de satisfacție a doctoranzilor în ce privește infrastructura tehnico-materială și informațională a ASEM, precum și serviciile oferite de Școala Doctorală.

1. Caracteristici generale și motivații

Mai întâi, sub aspect structural, peste $\frac{3}{4}$ din doctoranzi sunt tineri cu vârsta cuprinsă între 26-35 de ani, deci, persoane cu un potențial creativ sporit. Mai apoi, e vorba preponderent de persoane de sex feminin (55%), fapt care reprezintă o abatere de la tendința generală a dominației masculine în cadrul programelor doctorale. În fine, sunt cu precădere persoane căsătorite, aproape fiecare al doilea doctorand având și copii, aceasta fiind o altă abatere de la practica europeană și internațională, unde majoritatea doctoranzilor sunt celibatari și nu au copii. Informația dată denotă că presiunea temporală asupra doctoranzilor este înaltă – ea vine din partea activității profesionale, activității de cercetare, dar și din partea familiei, mai ales dacă familia are și copii.

Specialitățile științifice reprezentate de studenții-doctoranzi chestionați au fost următoarele:

- Geografie economică – 1%;
- Marcheting și logistică – 7%;
- Statistică economică – 4%;
- Sisteme informatice – 4%;
- Finanțe – 21%;
- Contabilitate – 14%;
- Economie mondială – 14%;
- Economie și management – 28%.

Dintre doctoranzii chestionați, 60% au fost înmatriculați în baza taxelor de studii, 40% fiind finanțați de la buget. Prin urmare, **povara cheltuielilor legate de cercetare este suportată de $\frac{2}{3}$ din doctoranzi**. Aceeași proporție se păstrează și în cazul tipului de studii: 60% din cei chestionați au fost înmatriculați cu frecvență la zi și 40% – cu frecvență redusă. Trebuie de menționat că în țările europene se observă clar tendința de reducere a ponderii doctoranzilor cu frecvență redusă, studiile doctorale necesitând un efort masiv și continuu din partea doctoranzilor, fapt care determină înmatricularea lor la zi sau pe timp deplin.

Decalajul între cei intrați la studii doctorale îndată după finalizarea studiilor de masterat și cei cu experiență de muncă nu este mare – 43% contra 57%. Acest raport denotă existența unor motivații pentru cei care activează sau au activat în câmpul muncii de a-și urma studiile. Motivațiile selectate de doctoranzi s-au reparatizat în felul următor:

- Posibilități mai extinse de angajare – 4%;
- Posibilități de avansare în carieră – 31%;
- Dorința de a avea venituri mai mari – 5%;
- Oportunități mai bune pentru a-mi promova ideile – 22%;
- Soluționarea mai eficientă a problemelor apărute în ... – 9%;
- Prevenirea non-ocupării posibile – 2%;
- Posibilitatea de a face ceva pentru societate – 16%;
- Recunoaștere socială – 11%.

Deci, doctoranzii ASEM sunt persoane ambițioase, $\frac{1}{3}$ din ei dorind o avansare în carieră și $\frac{1}{5}$ – promovarea ideilor proprii. Dar nu este mic nici numărul celor cu orientare civică – $\frac{1}{4}$ doresc să facă ceva pentru societate și să obțină recunoaștere socială. Ponderea celor care au decis să urmeze studiile în speranța de a avea venituri mai mari este foarte mică – 5%, deoarece doctoranzii cunosc bine că elaborarea unei teze necesită un efort colosal, iar câștigul monetar din posedarea titlului științific este nesemnificativ. Câștiguri mai mari pot fi obținute doar prin avansare în carieră, acest criteriu fiind un stimulent dublu pentru doctoranzi: psihologic și monetar.

2. Inputuri și outputuri privind experiența profesională

Deoarece 57% din doctoranzi au avut practică profesională, devine interesant a cunoaște din care activități au venit pentru a obține studii doctorale. Nu mai puțin relevant este a cunoaște unde se vor îndrepta doctoranzii după finalizarea studiilor de doctorat. Răspuns la aceste întrebări reflectă datele tabelului 1.

Tabelul 1
Inputuri și outputuri profesionale ale studiilor doctorale

Experiență profesională anterioară	Tipul de activitate	Domeniul ulterior de activitate
	Instituții de cercetare	5
36	Instituții de învățământ superior	29
17	Organizații publice	26
47	Organizații private	33
	Activitate peste hotare	7

Datele tabelului denotă că **circa jumătate din studenții-doctoranzi au venit la studii din sectorul privat și o treime din ei se vor reîntoarce acolo. Pe locul doi a inputurilor se plasează cei din instituțiile de învățământ superior: partea preponderentă a**

acestor persoane are intenția de a rămâne în sistemul de învățământ, dar cu condiția de combinare a activității didactice cu activitatea în instituții publice sau private. Este foarte mic numărul celor care au intenția de a se angaja în instituțiile de cercetare știin-

țifică, 7% din doctoranzi intenționând a se încadra în procesul „exodul creierilor”.

Un aspect important al eficienței studiilor doctorale este gradul de corelare a temei de doctorat cu activitățile profesionale ale studenților-doctoranzi. În acest aspect situația din ASEM este bună: **9 doctoranzi din 10 au menționat un grad foarte înalt și destul de înalt de corelare.** Mai prost stau lucrurile cu statutul tezei de doctorat. **Peste jumătate din doctoranzi elaborează teze cu tematică de inițiativă, ponderea tezelor încadrate în proiecte internaționale fiind de 10%, iar în proiecte naționale de 36%.** Ponderea înaltă a tematicii de inițiativă denotă costuri financiare sporite de elaborare a tezei pentru docto-

ranzi și posibilități mai mici de diseminare a rezultatelor cercetării.

3. Evoluția competențelor obținute în cadrul studiilor doctorale

Școala Doctorală a ASEM a fost prima în Republica Moldova care a implementat sistemul studiilor doctorale sub forma modulelor de învățare. Pentru a evalua eficiența cursurilor organizate, doctoranzii au fost rugați să-și aprecieze nivelul de competențe la începutul studiilor de doctorat și după primul an de studii (cursurile fiind ținute la anul I de studii doctorale și evaluate cu 60 ECTS). Răspunsurile oferite ne-au permis să observăm, conform scalei Likert, următoarea evoluție a competențelor obținute (Tabelul 2).

Tabelul 2

Evoluția competențelor obținute în cadrul studiilor doctorale, %

Domenii de competențe	Evaluarea	1	2	3	4	5
Domeniul teoretic	ex-ante	-	12	33	48	7
	ex-post	-	-	18	46	36
Domeniul metodelor de cercetare	ex-ante	-	14	36	50	-
	ex-post	-	-	15	46	39
Domeniul aptitudinilor generice	ex-ante	4	7	21	50	18
	ex-post	-	-	4	46	50
Domeniul competențelor lingvistice	ex-ante	-	-	40	30	30
	ex-post	-	-	18	38	44
Domeniul competențelor în IT	ex-ante	-	7	18	43	32
	ex-post	-	-	4	41	55
Domeniul eticii cercetării	ex-ante	-	11	30	44	15
	ex-post	-	-	7	33	60

Datele tabelului denotă o ameliorare vizibilă a competențelor. **Scala 2 a fost depășită de toți doctoranzii, cota de atingere a nivelului 4 fiind în limitele 33-46%, iar a nivelului 5 în limitele 36-60%.** Progrese semnificative au fost semnalate în domeniul eticii cercetării, al aptitudinilor generice, al domeniului teoretic și al metodelor de cercetare. Mai modest a fost saltul competențelor lingvistice și în IT.

4. Nivelul de satisfacție de cunoștințele obținute la disciplinele predate

Modulele de studii au cuprins 6 discipline obligatorii și 4 seturi de discipline opționale. Pentru a aprecia calitatea predării cursurilor și necesitatea lor pentru pregătirea doctorală, în chestionar au fost incluse întrebări ce țin de nivelul de satisfacție de cunoștințele obținute, în baza scalei Likert (Tabelele 3, 4):

Tabelul 3

Nivelul de satisfacție de cunoștințele obținute în cadrul disciplinelor obligatorii, %

Discipline obligatorii	1 nesatisf.	2	3	4	5 foarte satisf.
1. Tehnologii informaționale în economie	4	4	7	55	30
2. Microeconomie și macroeconomie avansată	-	8	8	50	34
3. Econometrie avansată	4	8	16	36	36
4. Istoria și metodologia cercetării economice	-	-	11	36	53
5. Limba străină	-	4	23	27	46
6. Disciplină de specialitate	-	-	11	15	74

Tabelul 4

Nivelul de satisfacție de cunoștințele obținute în cadrul disciplinelor opționale, %

Discipline obligatorii	1 nesatisf.	2	3	4	5 foarte satisf.
1. Managementul proiectelor	-	-	4	33	63
2. Deontologia și comunicarea științifică	-	4	4	33	59
3. Gestiunea financiară a cercetării științifice	-	-	15	45	40
4. Internaționalizarea cercetării științifice	-	-	21	37	42
5. Time-management	-	-	5	29	66
6. Dreptul proprietății intelectuale	-	-	6	38	56
7. Gestiunea carierei	-	-	10	45	45
8. Leadership și lucrul în echipă	-	-	9	27	64

Datele tabelului denotă un **nivel de satisfacție mai înalt la disciplinele opționale comparativ cu cele obligatorii**. Pe de o parte, aceasta se poate explica prin faptul că disciplinele opționale sunt de o durată mai scurtă comparativ cu cele obligatorii și provoacă, astfel, mai puțină plictiseală. Pe de altă parte, informația obținută este un semnal important pentru profesorii ce țin cursurile obligatorii: se cere ameliorarea conținutului cursului predat, a metodelor de predare sau a modalităților de evaluare.

5. Opinia doctoranzilor privind îndeplinirea angajamentelor contractuale ale conducătorilor de doctorat și ale angajamentelor proprii

Un moment extrem de important în desfășurarea eficientă și finalizarea cu succes a studiilor doctorale este îndeplinirea angajamentelor prevăzute în contractul de studii încheiat între conducătorul de doctorat, doctorand și școala doctorală. Din totalitatea obligațiilor părților, în chestionar au fost incluse cele mai importante aspecte, opinia doctoranzilor fiind exprimată în felul următor (Tabelele 5, 6):

Tabelul 5

Opinia doctoranzilor privind îndeplinirea obligațiilor contractuale de către conducătorul de doctorat, %

Nivelul de satisfacție	1 slab	2	3	4	5 excelent
1. Expert în domeniul tezei	-	-	-	15	85
2. Control regulat al activităților efectuate în cadrul elaborării tezei	-	-	-	19	81
3. Ajutor acordat în efectuarea cercetării	-	-	-	19	81

Tabelul 6

Opinia doctoranzilor privind îndeplinirea propriilor obligații contractuale, %

Nivelul de satisfacție	1 slab	2	3	4	5 excelent
1. Efectuarea cercetării conform graficului stabilit	-	-	19	44	37
2. Raportarea regulată (trimestrială) a activităților efectuate în cadrul elaborării tezei	-	-	19	33	48
3. Discutarea cu conducătorul științific a problemelor de ordin teoretic și metodologic ce apar în cadrul elaborării tezei	-	-	7	41	52

Dacă comparăm aceste două tabele, se poate observa că studenții-doctoranzi sunt destul de autocritici, recunoscând că ei își îndeplinesc obligațiile contractuale mai rău decât o fac conducătorii de doctorat. Astfel, după cum **consideră peste 80% de doctoranzi,**

conducătorii lor de doctorat își îndeplinesc obligațiile la nivel „excelent”, acest nivel fiind atins doar de 37-52% dintre doctoranzi. Probleme sunt mai ales în respectarea perioadei stabilite de cercetare, fapt ce se manifestă în rata foarte joasă de susținere a tezelor de

doctorat în termen, precum și în raportarea regulată a activităților efectuate în cadrul elaborării tezei, aceasta reflectându-se negativ asupra calității tezei.

Factor cu impact decisiv asupra eficienței studiilor doctorale este **intensitatea muncii doctoranzilor** – cât timp dedică ei elaborării tezei de doctorat ca finalitate a studiilor doctorale. Conform răspunsurilor obținute, **aproape jumătate din doctoranzi – 46% – dedică mai puțin de 2 ore pe zi acestei activități**, 43% – 3-4 ore, 7% – 7-8 ore și doar 4% – mai mult de 8 ore pe zi. De fapt, 8 ore pe zi trebuie să fie norma de lucru pe tot parcursul studiilor doctorale și nu o excepție pentru un mic număr de doctoranzi sau pentru o perioadă relativ scurtă.

În ultimii ani, un factor de creștere a eficienței studiilor doctorale a devenit mobilitatea internațională. Din păcate, mijloacele financiare insuficiente, problemele de familie, activitățile profesionale curente și cunoașterea slabă a limbilor de circulație internațio-

nală au determinat faptul că **jumătate din doctoranzii ASEM nu au avut nicio stagiune în străinătate**. Cealaltă jumătate a profitat de stagii pe următoarele direcții:

- Colectarea de date pentru elaborarea tezei – 50%;
- Stagii de instruire – 15%;
- Participare la conferințe – 10%;
- Participare la workshopuri – 10%;
- Participare la școli de vară – 10%;
- Nu a avut niciun stagiu – 5%.

Deci, în cadrul stagiilor de informare și instruire, doctoranzii au putut participa și la conferințe, și la workshopuri.

Nu mai puțin importante sunt și condițiile în care se desfășoară studiile doctorale. Ne referim la calitatea infrastructurii de cercetare și la calitatea serviciilor prestate de școala doctorală. La acest capitol gradul de satisfacție al doctoranzilor se prezintă în felul următor (Tabelele 7, 8):

Tabelul 7

Gradul de satisfacție a doctoranzilor de infrastructura oferită de ASEM, %

Indicatori	Da	Parțial	Nu
Gradul de satisfacție a doctoranzilor de infrastructura tehnico-materială oferită de ASEM, %	82	18	-
Gradul de satisfacție a doctoranzilor de infrastructura informațională a ASEM, %	61	36	3

Datele confirmă un nivel avansat de dotare tehnico-materială a ASEM și unele inconveniente la dotarea informațională. Una din cauze ar fi deconectarea tem-

porară de la bazele de date internaționale pe motivul neachitării plăților de către alte instituții decât ASEM, abonate la sistemele de date.

Tabelul 8

Gradul de satisfacție a doctoranzilor de serviciile prestate de Școala Doctorală ASEM

Indicatori	1 nesatisf.	2	3	4	5 satisf. deplin
Serviciile de îndrumare și consultanță sunt eficiente	-	-	-	19	81
Problemele care au apărut au fost soluționate cu promptitudine	-	-	-	19	81
Metodistul-coordonator prezintă la timp informațiile necesare	-	-	-	4	96

Astfel, experimentul ASEM de organizare și desfășurare a studiilor doctorale s-a soldat cu succes și a fost eficient. Următorul pas este pregătirea către autorizare provizorie a funcționării Școlii Doctorale a

ASEM și implementarea stipulărilor prevăzute în Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, elaborat de Ministerul Educației al Republicii Moldova.